

19349
Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Värmland
Lysvikes sn

Brodin, Linus. 1948.

ULMA:s frögel. 1 Mjölkkushållning.

F.H. 42

Exc. för ordreg. febr. 1949.

J.F.

19349
64861

gr.

Lysviks socken

Värmland

Njälkhusställning

Karvost gjordes av rårnjälken, "de tre första måten". Den kryddades med salt, socker om man så kunde, kardemumma; en del använde kanel och en del mandel.

Betnjälk ansågs bra för lungsjuka

Spennvarm njälk kallades "kovarm".
"Silvuren" gavs inre i kaket åt katten.

En liten skvål i kätthoppen.

Skummad njälk kallades "skum njälk".

Gräddde kallas "grädd".

Så njälken blev lite sur således den vara "dragen".

kokade man dragen mjölk sade
man att "mjölk ska sej".

Tätamnet kallas "tät" [A] [Z]

Den hålls ve makt are om, men
jick tälla ut jick en hän.

"Får du, har du nåa tät; mi ha
gall ut."

Man "sil opp fillbork" av "mjölk"
mjölk. Tätan ströks i bollen på
kärlet, sloj sedan i en får mjölk,
röd om med Tätan och sloj sedan
på fullt. Kärlet kallades "trä-kopp".

Tätan förvarades inne. Man silade
om den undan för undan och höll
den vid smakt.

Filbrenke användes som rått.

3
astkaka har förekommit sparsamt.
Lätost, som ansågs finare, var
mera allmän och förekom vid
alla större kalas, bröllop och be-
gravning.

Den lades direkt på smörgåsar

Älsupa användes som ^[-a-]supanemat.
gjordes av dricka och skummad mjölk.
I en panna kokades en tjock välling
av mjölk och mjöl. I en annan panna
kokades dricka med sirap. När
denna kokat upp slops den i väl-
lingen. Användes äret runt.

Kraftmörser gjordes av mjölk och
skrämjöl; kokades i "sö".

Kärl: Man mjölkade i mjölk-

4
botten. Mjölken silades upp i
"bunker".
X

På större bondgårdar hade man
mjölk-kammare; på mindre går-
dar hade man mjölken, ostu o.s.v.
"uti nya bo". Både i kammaren
och boden fanns för mjölken och
andra matvaror både hyllor och
bord. I väggarna fanns gluggar

För västra Lysvik gäller: "de frät å
mjölkka"; för östra Lysvik: "de skumma
å mjölkka".
X

Man skummade med en träsked
direkt i kärnan.

Alla mjölk-kärn avensom kärnan
rengjordes med kokt enlag och

5
torkades i solen.

Kärnan förvarades i ett större
skepp i "stuga" (kåket) vars nedre
kylta hade ett utslag för densam-
ma.

Kärnan bestod av: Tjärna, Tjörn-
käppen ^[v] å Lök.

Vid kärninsens slut undfångades
barn, husfolk och besökande med
"Tjörngäs", vilken var mindre än
den vanliga smörgåsen.

Smöröt lades upp i en säck för
ändamålet avses finare träfat.
Det klämdes friskt så att all mjölken
kom ut. Denna hölls tillbaka
i kärnan. Sedan slog man vatten
i fatet och smöröt klämdes i vatt-

6
net. Därefter hade man ordent-
ligt med salt i: "Man saltar må-
beske". Så klappades slagen ihop
och kastades väl i fatet för att
få önskad och gångse form. Det
sändes som "smörslaga".

ost. "De yst a ställd de ystör må-
kalas".

Helt gångse osten var sämmyjälkost.
När osten var uppstagen i grytan
slog man kärmjälh i. När det
som kokade fick man "fros" som
skummades av och blev "fros-ost".
Denna äts med sked. Ist kokades
vasslan ihop tills man fick
"vassel" - (ost) d. v. s. mesost.

ostlösa erhålls av lösmagen. De-

7/

na skåjdes väl, men fick ej skrapas,
fylldes med grovt salt, hängdes
i taket vid spisen för att torkas.
Kallades "en löpper".
Eftäl hålls alltid i köket. Den som
förestod själva eptningen kallades
"eptkärninga".
Vasslan skulle kokas tills den blev
av en viss fasthet, förvarades i
ett laggat träkärl med trälock
kallat "vasselbotta".

Meddelat av fröken Agnes
Blombey, född i Stävarby
i Lysvik 1870.

Uppptecknad av Lennus Brodin
mars 1948.